

HULÛSİ KILIÇ

321

me olarak "Arap olmayan, İranlı, yabancı" gibi mânâlara gelmekte ise de bu makamın adını, esas perdesi olan acem perdesinden almış olması muhtemeldir.

Dizisi, acem perdesi üzerindeki câr-gâh beşlisinin bayâti makamı seyriyle karar vermesinden meydana gelir. Donanımına bayâti makamının âhrâzı olan segâh perdesi konur. Giriş kalıbının gerektirdiği sünbûle perdesi ise geçtiği yerlerde kullanılır. Makamın güçlülere acem ve nevâ perdeleridir. Durağı ise düğâh perdesidir. Bütün birleşik makamlar gibi seyri inicidir.

Acem makamına örnek olarak, Sultan Veled'in "Acem Devri" adlı peşrevi, Abdülkâdir-i Merâgî'nin (?) "Bütî dârem ki gerd-i gül zi-sünbûl sâye-bân dâred" mısraı ile başlayan muhammes usulündeki kârı, İtrî'nin "Bir şeh ki tâcdârân olmakta hâk-i râhî" mısraı ile başlayan fahta usulündeki bestesi gösterilebilir.

BİBLİYOGRAFYA:

S. Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 155; IV, 239; H. Sadettin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri*, İstanbul 1968, s. 4, 93; Kantemiroğlu, *İlmü'l-mûsikî*, I, 75-76; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları*, Ankara 1983, s. 9, 97, 348; Vural Sözer, *Mûzik ve Mûzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 3.

CİNÜÇEN TANRIKORUR

ACEM ALİ

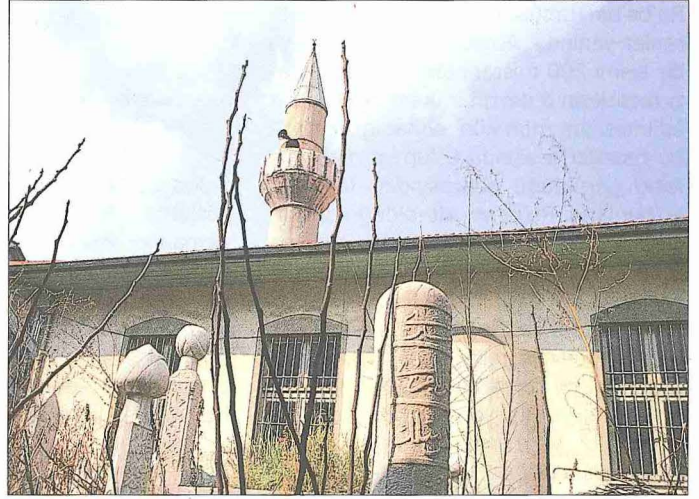
(ö. 944/1537 [?])

Klasik Osmanlı mimarisinde adı bilinen ilk başmimar.

Osmanlı mimarlık tarihinde Acem Ali'si ve Esir Ali adlarıyla da tanınır. Alîsî (علیسی) kelimesinin Babinger ve Mayer tarafından yanlışlıkla İsâ (عیسی) şeklinde okunması üzerine literatüre giren Mimar Acem İsâ ile aynı kişidir. Azerbaycan Türkleri'nden olan ve kendi vakfiyelerinde adı Abdülkerim oğlu Alâeddin Ali Bey şeklinde geçen Acem Ali'nin bu lakaplarla tanınmasının sebebi, Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi sırasında İranlılar'dan esir alınmış olmasıdır.

Acem-aşiran perdesi, acem-aşiran makamı dizisi ve sevir örneği

Acem Ali Camii Şehremini-İstanbul

Şehremini'de, masrafını da bizzat karışılarak yaptığı ve bugün Mimar Camii, Mimar Acem Camii ve Örümceksiz Dede Camii adlarıyla anılan caminin mihrap cephesi önündeki hazîrede gömülü olduğu bilinmektedir. 8 Şevval 943 (20 Mart 1537) tarihli vakfiyesinden o tarihte hayatta olduğu öğrenilmekte, yerine tayin edilen Mimar Sinan'ın 944 (1537-38) yılı içinde göreve başlamış olmasından da vakfiyenin tanziminden kısa bir müddet sonra öldüğü anlaşılmaktadır.

Acem Ali, Bursa üslubundan gelen yan mekânları terketmek ve orta kubbe-yi ayak kullanmadan doğrudan duvarlar üzerine oturtmak suretiyle, kendinden önce Edirne ve İstanbul Beyazıt camilerinin yapıyla başlatılmış olan klasik Osmanlı mimarisine, daha sonra halefi Mimar Sinan'ın geliştireceği toplu plan esasını getirmiştir. Kanûnî döneminin başlarına ait olan İstanbul Sulţan Selim Camii, Acem Ali'nin kendi üslubunu eksiksiz biçimde ortaya koyduğu en önemli eseridir. Halefi ve üslubunun takipçisi olan Mimar Sinan, başlangıçta Şehzade Camii gibi, Acem Ali'nin yalın görünümlü yapılarına ters düşen zengin bir eser yapmışsa da Süleymaniye'de onun sadeliğine dönmüştür. Mimar Sinan'ın, gerek sefelinin üslubunu benimsemiş olması, gerekse onun yap-

tığı birçok eseri tamir ve tâdil etmesi, Acem Ali'nin bazı eserlerinin ona mal edilmesine yol açmıştır. Gebze'deki Çoban Mustafa Paşa Camii ile İstanbul Sultanahmet'teki İbrâhim Paşa Sarayı bunların en önemlileridir.

Bazılarının kitâbesinin bulunmamasına rağmen üslûplarından ve yapıldıkları tarihlerden Acem Ali'ye ait oldukları anlaşılan başlıca eserler arasında Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Külliyesi, Sofya'da Kadî Seyfeddin, Manisa'da Sultan, Trabzon'da Hatuniye, Konya'da Sultan Selim, Çorlu'da Süleymaniye, Tekirdağ'a bağlı Saray'da Ayas Paşa, İstanbul Fatih'te Bali Paşa, Eyüp'te Cezerî Kasım, Sütlüce ve Silivri'de Pîrî Mehmed Paşa camileri ile Topkapı Sarayı'nda Bâbüselâm (ikinci kapı) sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA:

Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 206-207; İ. Hakkı Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, İstanbul 1943, s. 95; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 48, 50; C. Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, ts., s. 761; F. Babinger, "Quellen", *JAK*, I (1924), s. 38; İzzet Kumbarcılar, "Türk Mimarları", *Arkitekt*, sy. 2, İstanbul 1937, s. 59; Kemal Altan, "Klasik Türk mimarlarından Esir Ali", a.e., sy. 3 (1937), s. 81-83; M. Zarfî Orgun, "Hassa Mimarları", a.e., sy. 12 (1938), s. 333; H. Baki Kunter, "Mimar Ali Beyin Bilinmeyen İki Vakfiyesi", *V. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler)*, Ankara 1960, s. 438-441.

ÖZKAN ERTUĞRUL

ACEM-AŞIRAN

Türk mûsikisinde bir perde ve birleşik makamın adı.

Acem-aşiran perdesi. Türk mûsikisinde bir nota. Portenin sol anahtarına göre alttan birinci boşluğunun içine yazılan fa notasının adıdır. Bir oktav (sekizli aralığı) tizindeki fa notasına acem per-